

Número 149
juliol-setembre
2007

el butlletí

AMICS DE L'ART ROMÀNIC DEL BAGES

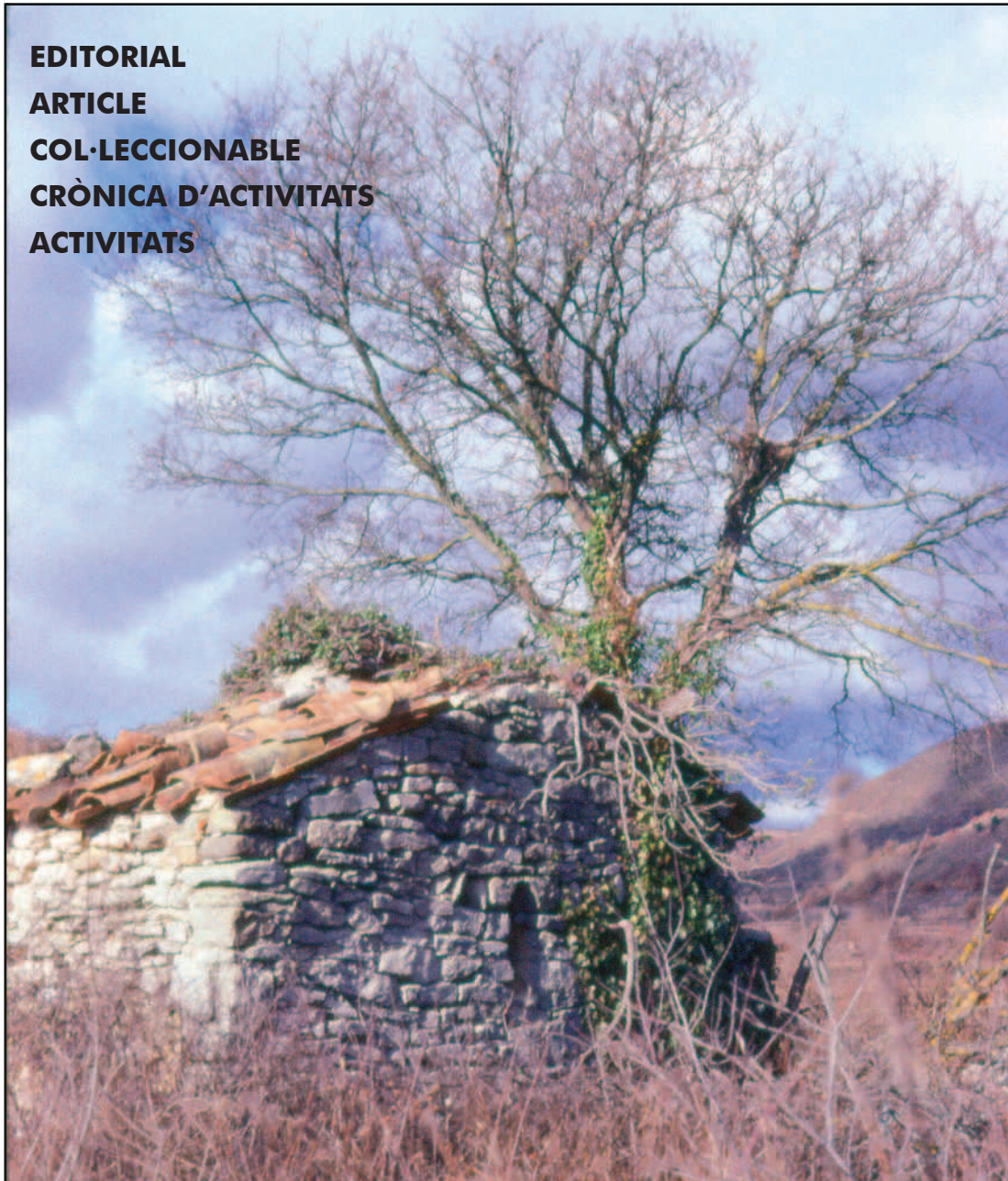
EDITORIAL

ARTICLE

COL·LECCIONABLE

CRÒNICA D'ACTIVITATS

ACTIVITATS

el butlletí

Edició

AMICS DE L'ART ROMÀNIC
DEL BAGES

Baixada de la Seu, 3
08241 Manresa

Correu-e: aarb@manresa.org
aarb@manresa.net

Web: <http://webs.manresa.net/aarb/>

Coordinació

Francesc Junyent

Disseny i composició

Anna Martí

Fotografia de portada

Santa Eugènia del Gomar (Moià), 1978.
De Francesc Junyent

Consell Assessor

Joan Badia
Josep Llobet
Mercè Matas
Jaume Moya

Correcció

Jesús Sagués

Impressió

Sarrió

Dipòsit legal

B-3551984

Tiratge

425 exemplars

EDITORIAL

Quan alguna vegada sentim parlar de l'art preromànic quasi tots entenem o creiem entendre de què ens parlen. És clar que s'està fent referència a aquell període de la història de l'arquitectura (i de l'art en general) anterior al romànic, que es va desenvolupar a l'Europa dels segles VIII, IX... potser X, i que als del Bages, amb una mica de sort, ens porta al cap la imatge de Santa Maria de Matadars, dels arcs de ferradura, i poca cosa més.

Si aprofundíssim una mica veuríem que el **concepte de preromànic és molt poc precís** com a definició d'unes característiques constructives, formals o arquitectòniques. Com diu el gran coneixedor K.J. Conant, seria millor parlar de **protoromànic**, per definir totes aquelles arquitectures anteriors a la plenitud de l'estil medieval que coneixem com a romànic.

Per això cal detallar un xic més i recordar que, en els segles esmentats a l'inici, hi ha un període carolingi de gran esplendor en el centre d'Europa, amb personatges tan únics com Carlemany, Otó I i els seus descendents, i obres tan significatives com Aquisgrà, les catedrals imperials... i que després de la invasió de la península ibèrica pels àrabs el 711, al nord-oest s'hi reconstrueix un regne cristià, a les muntanyes d'**Astúries**, que és capaç de consolidar, a més del regne polític, un estil de considerable interès amb obres com la catedral d'Oviedo (802), San Julián de Prados als afores de la capital, Santa María del Naranco, i d'altres.

Vist tot això... i moltes més coses de les quals esperem poder parlar-ne, pensem que caldria almenys ésser més precisos amb el nostre llenguatge i, quan ens parlen de "preromànic", **no entendre-ho com un estil arquitectònic definit i global**, sinó simplement com una manera d'aplegar tota una sèrie d'importants estils, cadascun d'ells amb la seva forta personalitat, i que possiblement tenen només en comú l'herència de la cultura romana.

És per això que dins el proper curs 2007-2008 la Junta de l'Entitat es proposa engegar activitats encaminades a un millor coneixement d'aquest interessantíssim període de la història de l'art, com per exemple el Curs de Cultura Medieval que es farà els propers mesos d'octubre i novembre d'aquest any 2007.

Quan alguna vegada sentim parlar de l'art preromànic quasi tots entenem o creiem entendre de què ens parlen. És clar que tal denominació es refereix a aquell període de la història de l'arquitectura anterior al romànic, que es va desenvolupar a l'Europa dels segles VIII, IX... potser X, i als del Bages, amb una mica de sort, ens ve al cap la imatge de Matadars, o dels arcs de ferradura, i poca cosa més.

Si aprofundíssim una mica veuríem que el **concepte de preromànic és molt poc precís** com a definició d'unes característiques constructives, formals o arquitectòniques. Com diu el gran coneixedor **Kenneth John Conant**, catedràtic d'Arquitectura de la Universitat de Harvard i autor de nombrosos estudis sobre edificis medievals tan importants com Santiago de Compostel·la i l'església abacial de Cluny, seria millor parlar de protoromànic, per definir totes aquelles arquitectures anteriors a la plenitud de l'estil medieval, que coneixem com a romànic. Malgrat aquesta distinció podríem dir que s'accepta que aquest "pre" o protoromànic es pot també considerar com un conjunt d'estils o escoles arquitectòniques que van servir com a inici del romànic i que van preparar el camí a la plenitud del que anomenem primer i segon romànic.

Per això es pot detallar un xic més i recordar que, dintre d'aquesta denominació de la qual estem parlant, hi ha un període **carolingi** de gran esplendor en el centre d'Europa, amb personatges tan únics com Carlemany, Otó I i els seus descendents, i obres tan significatives com Aquisgrà, les catedrals imperials... I que després de la invasió de la península ibèrica pels àrabs el 711, en el nord-oest s'hi reconstrueix un regne cristià a les muntanyes **d'Astúries**, que és capaç de consolidar, a més del regne polític, un estil de considerable interès amb obres com la catedral d'Oviedo (802), San Julián de Prados als afores de la capital,

Santa María del Naranco, i d'altres. També en aquests segles anteriors al romànic es desenvolupa una arquitectura **visigòtica** de tradició romana però amb fortes influències bizantines al centre de la Península; com a la part de llevant al vessant sud dels Pirineus, els comtes catalans entren també en una època florent i els ordes monàstics agafen una empenta poderosa que dona fruits tals com Ripoll, Cuixà o Sant Pere de

Rodes. Al nord d'Itàlia, a la Llombardia, s'hi desenvolupa una escola de constructors, els **magistri comacini**, els quals, recollint les influències romanes i bizantines, són capaços de produir obres amb un estil propi i de repetir les formes creades en el seu territori d'origen per ésser construïdes amb maons ceràmics (totxos) amb pedres petites simplement desbastades, disposades obliquament i aparellades en filades horitzontals que recordaven l'antic "opus spicatum".

Vist tot això, i moltes més coses de les quals en parlarem més endavant, caldria almenys ésser més precís amb el nostre llenguatge i, quan ens parlen de "preromànic", **no entendre-ho com un estil arquitectònic definit i global**, sinó simplement com una manera d'ajuntar tota una sèrie d'importants estils, cadascun d'ells amb la seva forta personalitat, i que possiblement tenen només en comú l'herència de la cultura romana.

L'objecte de les línies que segueixen és ajudar aquells afeccionats o interessats de manera no professional a l'art medieval mitjançant visites presencials, conferències, exposicions, viatges o qualsevol altre procediment semblant, a distingir de manera genèrica aquelles arquitectures anteriors al període romànic (segles XI, XII, XIII) i a les que hem fet referència als paràgrafs anteriors.

Consultada alguna bibliografia d'art i arquitectura referida als segles anteriors, és a dir, dels temps compresos entre el final de l'anti-

L'ARQUITECTURA PREROMÀNICA

Jaume Moya i Plana

Aquisgrà (Alemanya).

guitat clàssica (segle V) i el segle X, final del primer mil·lenni, apareix un llarg espai històric en què diferents pobles i cultures passen o s'estableixen damunt el territori que actualment anomenem Catalunya.

Podríem començar esmentant la **Catalunya visigòtica**, la qual segons l'opinió del senyor X. Barral i Altet a la seva obra *L'Art preromànic a Catalunya*, “no existeix ni a nivell social ni artístic i que el Baix Imperi es continua a Catalunya fins a l'època alt-medieval”. Malgrat això s'assenyala com l'any 710 encara regna, en la major part de la Tarraconense, la Cartaginense marítima i la Narbonense, **Aquila**, un suposat fill del rei got Vititza, i on fins i tot encunya moneda, fa pactes amb els invasors musulmans i accepta finalment de retirar-se a Toledo.

La resistència de les regions abandonades per aquest darrer rei a la invasió musulmana marquen doncs l'inici de la llarga etapa històrica de confrontaments i coexistències amb la **cultura musulmana** en la qual, i també segons el mateix autor, “l'estructura de la població catalana no sofrí canvis notables durant el període de domini musulmà. La instal·lació dels conqueridors es féu pel sistema de pactes amb pagament de tributs i la població continuà vivint amb els seus costums i tradicions”.

Aviat, cap a l'any 752, Pipí el Breu, rei dels francs, inicia la reconquesta de les terres de Septimània, amb la conquesta relativament fàcil de les seves principals ciutats, Nîmes, Béziers, Magalona, Narbona, fins a restablir la frontera pirinenca. El gran **Carlemany**, rei-emperador carolingi, vol establir i ho aconsegueix una **marca de frontera**, per protegir els seus territoris meridionals, fent incursions militars fallides de represàlia contra Saragossa, però aconseguint l'adhesió de Girona i dels territoris que la voltaven tals com Vallespir, Besalú, Perelada i Empúries, que aviat s'establiran com a comtats i seran seguits per altres territoris com l'Urgell, la Cerdanya, el Pallars i la Ribagorça, sotmesos sota la protecció dels comtes francs de Tolosa.

Aquests comtats i els seus comtes repeteixen una organització territorial que ja existia d'abans a les ciutats de la Tarraconense i, després d'una sèrie de vicissituds, van aconseguint cap a finals del segle IX la seva independència i la reestructuració interna del país. Els segles IX i X veuen aquest **procés de gradual allunyament** dels comtes catalans del poder dels reis carolingis, com el de l'església “catalana” que es separa de l'arxidiòcesi de Narbona i passa a dependre directament del Papat de Roma.

Tots aquests conflictes bèl·lics, polítics i religiosos tenen, com és lògic, una repercussió decisiva en l'**estructura de la població**. Durant els segles IX i X hi havia una població molt densa a les terres pirinenques i prepirinenques, segurament més densa que a les terres baixes i, segons altres autors, el mateix passava en els segles VII i VIII a l'Urgell i a la Cerdanya. No ens ha d'estranyar, doncs, que es vagi cercant l'equilibri demogràfic, amb progressius desplaçaments cap a les terres baixes i planes, més fàcils de conrear, amb la colonització de la terra a càrrec del pagès i l'aparició de nous nuclis de població en forma de reagrupaments d'habitacles en zones altes o carenes, en lloc d'habitac-

ges dispersos de masos. Aquest fenomen comporta també la **feudalització** de la societat rural i, paral·lelament, l'organització de la burgesia urbana que s'enriqueix per les seves propietats rurals.

Simultàniament, i de manera molt important i organitzada, **es desenvolupa l'estructura religiosa**, principalment la planificació monàstica, de gran influència en tots els altres àmbits del país. Apareixen els grans bisbats d'Elna, Urgell i Girona, seguits del de Barcelona i el de Vic que ressorgeix cap al segle IX. Les catedrals i els monestirs, tal com diu X. Barral, "**foren els primers a beneficiar-se de la generositat, per motius alhora polítics i religiosos, dels monarques francs**". S'estableix, en les terres abans ermes i ara en procés de colonització, una xarxa d'establiments eclesiàstics tals com monestirs, esglésies i oratoris rurals de funcionament complex i que es va regulant al llarg del segle XI, tasca en la qual destacà de manera decisiva el conegut **abat i bisbe Oliba**. Tot aquest llarg procés de reorganització de les diòcesis catalanes, que es produeix fins abans de l'any 1000, també comporta la construcció de noves esglésies per tot el país i, tal com s'ha assenyalat, de nombrosos monestirs que completen o complementen l'organització eclesiàstica, a vegades amb un cert antagonisme amb els bisbes per l'afany d'independència dels abats en relació a l'autoritat episcopal.

Santa María del Naranco (Oviedo)

És digne d'esment l'aparició de monestirs als contraforts pirinencs, que adopten principalment la regla benedictina, dependents del bisbat d'Urgell, els quals van assolint nombrosos privilegis materials que els permet anar refent i millorant els seus edificis i diversos drets rebuts directament de la seu de Roma i que cada vegada alleugereixen més la seva dependència del poder dels bisbes.

A tall de simple relació es poden enumerar centres monàstics tan importants i coneguts com Cuixà, Ripoll, Sant Pere de Rodes, i d'altres no tan coneguts pels catalans però que també tingueren una gran importància com els del Rosselló, Sant Genís de Fontanes, Sant Andreu de Sureda i els dependents de la diòcesi d'Urgell com Lavaix, Alaó, Gerri de la Sal, Burgal i tants altres. Allunyats dels Pirineus també van sorgint centres monàstics de diversa importància com els de la Garrotxa (Sant Julià del Mont, Sant Aniol d'Aguja) o tants altres com Sant Llorenç de Morunys, Serrateix, Sant Benet de Bages i Sant Cugat del Vallès.

Feta aquesta introducció referida a la situació política, social i religiosa del que en podríem anomenar la Catalunya alt-medieval, i sempre seguint l'obra de X. Barral, abans citada, podem entrar ja a descriure, a grans trets...

L'arquitectura religiosa dels segles IX i X

La primera observació a fer és que es tracta d'una arquitectura de difícil identificació en relació amb la d'altres períodes, per diferents motius:

- Els **mètodes de construcció rural** emprats en aquells segles han perdurat al llarg dels segles posteriors.
- Les **plantes de les esglésies** han sofert moltes poques variacions des del segle IX al XVII (basilicals, de creu llatina, de creu grega...).

L'ARQUITECTURA PREROMÀNICA

San Pedro de la Nave (Zamora). Fotografia: Mercè Matas

Sant Miquel de Cuixà (el Conflent)

- L'**opus spicatum**, aparell mural format de pedres allargassades, disposades en inclinació obliqua i en rengles oposats de sentit, formant una línia en espina de peix, ja era usat des de l'època romana (segons Puig i Cadafalch), molt freqüent en els edificis rurals preromànics, molt rar en els romànics, i, en èpoques posteriors, en construccions senzilles es torna a utilitzar. Per exemple en pobles del Pallars Sobirà, Alt Empordà, Vallès, etc. es pot trobar en construccions dels segles XIV al XVII. Per tant, no pot acceptar-ne com a preromànica una paret per la sola presència de l'*opus spicatum*.

- Tampoc l'existència de l'**acta de consagració** és una prova definitiva:

Una mateixa església pot haver estat **consagrada diverses vegades**, sigui per un procés rector, per destruccions bèl·liques o accidentals, per obres d'ampliacions dels temples, etc.

Per exemple, la catedral de la Seu d'Urgell ha estat consagrada el 839 i el 1040, la de Santa Maria de Solsona el 977, 1070 i 1163, i la de Santa Maria d'Organyà, dues vegades en menys d'un segle.

- Els monuments paleocristians de l'època del Baix Imperi van tenir una **utilització tardana**.

Les esglésies de l'Antiguitat tardana són ben conegudes a Catalunya, però el problema és saber fins a quin moment van ésser utilitzades, i com llur aspecte pogué influir en els arquitectes de l'alta edat mitjana que les veien de manera habitual.

Un exemple molt il·lustratiu del que vol dir el senyor X. Barral és el conjunt monumental de les esglésies de Santa Maria, Sant Pere i Sant Miquel de Terrassa. Demostren clarament la **continuïtat entre el món antic** (fins al segle V) i el **món medieval** (segles VI al XII), perquè:

- S'hi troben mosaics del segle IV i del V.

- Hi ha documents d'una reunió solemne del bisbe al 614 (segle VII).

- El bisbe Joan és conegut el 683 (segle VII).

- Diversos documents dels segles X, XI i XII, després del pas dels àrabs, quan ja no era seu episcopal.

S'hi troben **formes constructives diverses** com:

- Aparells de murs de carreu petit ben aparellat (llombard).

- Alternança amb filades de maó ceràmic per regularitzar l'aparell.

- Grans carreus en blocs d'angle (pedra angular).

LLUÍS I DE NEVERS

Crécy 1346

PEGASO MODELS (ITÀLIA)
Escultor: Adriano Laruccia
Pintor: Joan M. Masferrer
(Art Girona)

Lluís de Nevers, comte de Flandes, Nevers i Rethel, nasqué vers el 1304 i morí en el transcurs de la batalla de Crécy (1346), emmarcada dins la guerra dels Cent Anys. En aquesta contesa el comte lluità al costat dels francesos, que foren vençuts per l'exèrcit d'Eduard III d'Anglaterra.

L'arnès de la il·lustració, que es correspon amb el que duia a Crécy, es compon d'una cota de malles que també li resguarda els braços, que compten amb el complement de vairescuts, amambraços —inusualment col·locats sota la cota—, guantellets i man-yopes. Els peus i les cames són coberts respectivament amb sabates i gamberes metàl·liques; els genolls, amb genolleres de cuir, i les cuixes, amb cuixeres de tela enconxada reblada amb tatxes daurades (o

bollons).

El cap, que en primer terme és cobert amb un capmall, el duu embolcat amb un elm de tonell ornat amb un llambrequí, sobre el qual destaca una cimera en forma de cap de lleó. Tant el llambrequí —externament groc i internament negre— com la cimera es relacionen amb el blasó del comte, reproduït a la cota d'armes: d'or, un lleó de sable lampassat i armat de gules.

Cal afegir que aquest arnès no s'adapta del tot a les innovacions introduïdes vers la meitat del segle XIV, època en què ja era un fet habitual dur els braços i les cames protegits totalment amb plaques rígides de ferro o d'acer, novetat adoptada per la majoria de cavallers que combateren a Crécy.

ROBERT, LORD DE BEAUMESNIL

Azincourt 1415

PEGASO MODELS
(ITALIA)
Escultors: L. Marchetti
& M. Venturi
Pintor: Paco Ariza

Cavaller francès que fou mort a la batalla d'Azincourt (o Agincourt) que tingué lloc el 1415 en el context de la guerra dels Cent Anys (1337-1453). En aquesta ocasió, l'exèrcit d'Enric V d'Anglaterra derrotà, contra tot pronòstic, les tropes franceses, comandades per Carles VI, que eren molt superiors en nombre.

El seu arnès, en consonància amb l'època, cal suposar que consisteix en una armadura de plaques rígides metal·liques —arnès blanc—, que el protegeix totalment. El casc que utilitza és un bacinet amb careta i

bavera unit a una gorgera.

Per tal d'identificar-se en la batalla, entre la munió de combatents, sobre l'armadura duu una cota d'armes amb els seus senyals heràldics: de gules, dues faixes d'argent carregades cadascuna amb cinc erminis de sable. En aquest cas, el nombre d'erminis de les faixes, atès que envolten totalment la cota d'armes, és superior als de l'escut.

Com a armes ofensives fa ús de l'espasa i de la daga, que pengen d'un corretjam intern o d'alguna altra peça que permeti de poder-les-hi fixar.

CAVALLERS ITALIANS

*Cavaller de la família Pellari (segona meitat del segle XIII)
EMI (Itàlia)*

Figura dissenyada per Ezio Pannitteri i pintada per Joan M. Masferrer (Art Girona)

CAVALLER ITALIÀ

Segona meitat del segle XIII (c.1260)

PEGASO MODELS (ITÀLIA)
Escultors: L. Marchetti
& M. Venturi
Pintor: Paco Ariza

Aquest cavaller es protegeix amb un gonió, proveït de caputxa de malla, que també cobreix els braços i les mans, que són resguardades amb uns guants semblants a mitenes. Normalment mostraven unes obertures, a manera de talls longitudinals, que permetien, com en el cas d'aquest cavaller, de treure les mans i deixar-les lliures. Les cames, per la seva part, són protegides amb calces de malla, sobrecobertes a l'alçada dels genolls i de les cuixes amb uns reforços de roba enconxada, sense descartar que siguin de cuir. Els peus, atesa la seva condició de cavaller, són calçats amb esperons, en aquest cas molt llargs, proveïts de rodetes.

En últim terme, damunt el gonió duu una sobrevesta ornada amb els mateixos senyals heràldics que figuren en l'escut amb què es defensa: escut quarterat; 1r i 4t, d'or ple; 2n i 3r, d'argent, quatre faixes de sable.

Amb la mà esquerra sosté un elm de tonell, amb el qual es podia cobrir el cap sempre que li calgués, mentre que amb la mà dreta engrapa un penó on es repeteixen altra vegada el seus senyals heràldics.

Cal notar que aquest cavaller duu un arnès molt semblant al del cavaller francès del llinatge dels Chabot (pàg. XVIII-XIX), fet que evidencia que no devien existir diferències significatives en la manera de vestir entre els cavallers de les diferents contrades europees.

L'ARQUITECTURA PREROMÀNICA

- Absis en forma de ferradura per l'interior i quadrats o trapezials per l'exterior.

Malgrat tot això les característiques **bàsiques dels edificis religiosos del segle X** a Catalunya, establertes pel **doctor E. Junyent** (*L'Arquitectura religiosa a Catalunya abans del Romànic*), i recollides per **X. Barral**, es poden resumir així:

- Murs de pedra amb reforços als angles.
- Naus rectangulars, tant a la dels fidels com al santuari.
- Els murs terminals de la nau sobrepujaven la coberta.
- Els santuaris coberts amb volta de pedra.
- La nau es cobreix amb embigats de fusta.
- L'encaix de la nau amb el santuari es fa amb arc triomfal, reduint-ne l'entrada.
- Els arcs triomfals són deformats o peraltats, amb muntants avançats, que fan l'arcada més ampla (arcs de ferradura).
- L'aparell dels murs és de pedruscall (encofrat com la tàpia), o de pedres i còdols de riu (col·locats com a obra de "reble" -replè- o amb filades molt grosseres).
- Escasses finestres, espitlleres i de simple esqueixada, més oberta cap a l'interior.

Exemples coneguts d'aquestes esglésies del segle X

Existents: Sant Miquel de Cuixà (Conflent), Sant Genís de Fontanes i Sant Andreu de Sureda (Rosselló).

Desaparegudes: catedrals de Vic i Seu d'Urgell, església de Ripoll i Serrateix, monestirs com Sant Quirze de Colera, Sant Pere de Rodes i Sant Benet de Bages.

Petites esglésies: Sant Pere de Brunet i Santa Maria del Marquet (Bages), Sant Miquel de Grevalosa (Castellfollit del Boix), Sant Vicenç d'Obiols i Sant Quirze de Pedret (Berguedà), Sant Julià de Boada i Canapost (Baix Empordà), Santa Eugènia de Gomar i Sant Feliu de Savassona (Osona).

Santa Maria de Matadars

Bibliografia consultada per a la redacció del present escrit:

BARRAL I ALTET, XAVIER. *L'art pre-romànic a Catalunya. Segles IX-X*, Barcelona, Edicions 62, 1981.

CONANT, K.J. *Carolingian and Romanesque Architecture 800-1200 (The Pelican History of Art)*, Harmondsworth, 1966.

DE PALOL I SALELLES, PERE. "Els precedents de l'art romànic a Catalunya", a: *Catalunya Romànica, vol I*, Barcelona, Fundació Enciclopèdia Catalana, 1992, pp. 59-69.

JUNYENT, EDUARD. *L'arquitectura religiosa a Catalunya abans del romànic*, Curial edicions catalanes, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1983.

CRÒNICA D'ACTIVITATS

Amb aquesta sortida posàvem fi a un any de trobar-se amics per compartir satisfaccions envers la nostra cultura i art.

L'excursió programada era prou atractiva i ens vam trobar 33 persones a les nou del matí. Tot seguit vam enfilarnos per visitar la part superior de la Seu i per contemplar les vistes i els vitralls de prop.

Després vam fer una mica d'esmorzar i tot seguit visitàrem el claustre romànic passant per les capelles laterals i timpà romànic; per últim visitàrem el Museu de la Seu. Els qui no el coneixien van quedar sorpresos del tresor que tenim.

A tot el recorregut de la Seu ens va acompanyar el senyor Jaume Pons, a qui agraïm l'atenció.

Tot seguit, comiats i un arreuveure o fins al viatge d'estiu.

Josep Llobet

Sortida fi de curs. La Seu de Manresa. 17 de juny de 2007

Al fer el plantejament del Viatge es van establir uns objectius bàsics per tal de donar-li singularitat i contingut.

De manera sintètica els resumíem en cinc punts bàsics:

- 1) Conèixer un romànic amb personalitat diferent.
- 2) Veure algunes mostres de arquitectures anteriors al romànic.
- 3) Contemplar els paisatges fluvials dels rius Minho i Sil.
- 4) Recórrer la Galícia interior, rural i desconeguda.
- 5) Visita especial al conjunt romànic de la ciutat de Zamora.

Tot això es va poder assolir de manera satisfactòria. A més també vam fruit d'una col·lecció d'autèntiques joies arquitectòniques tals com:

SANTA MARTA DE TERA, amb la seva capçalera quadrangular, gran riquesa escultòrica i la curiosa imatge de l'Apòstol Santiago.

SAN MIGUEL DE CELANOVA, petita església amb caràcter mossàrab al costat del gran monestir de San Salvador, d'un esplendorós barroc.

SANTO ESTEVO DE RIBAS DE MIÑO, de molt acurada arquitectura i sobretot una espectacular adaptació al terreny.

SAN PEDRO DE ROCAS, monestir troglodític situat en un paratge verd i frondós.

SAN PEDRO DE NAVE, construïda al segle VII amb influències visigòtiques i posteriors.

SANTA MARÍA DE MORERUELA, un dels primers monestirs cistercencs de la península ibèrica que, malgrat el seu estat ruïnós, té una espectacular capçalera poliabsidial.

Al recordar i tractar de resumir-lo, cal esmentar també altres peculiaritats del nostre viatge que ens el faran inoblidable:

En primer lloc l'actitud del grup de viatgers, constantment positiva i participativa, que ha demostrat una vegada més que som un grup

Viatge d'estiu dels AARB. Juliol de 2007

CRÒNICA D'ACTIVITATS

d'amics a qui uneix la seva afecció per les "pedres romàniques" i que són capaços de fer-ne motiu d'alegria, curiositat, interès i, fins i tot, de muntar una gresca alegre i unida i de fer realitat allò que se'n diu "pocs però bons".

En segon lloc cal deixar constància escrita del magnífic equip humà que ens ha aconduït durant tots els dies del viatge. El nostre guia turístic, FRANCK WESTPHAL, l'alemany que parla català i que ens guia per les Castelles i per on calgui amb la seva constant actitud de servei i dedicació plena, amb el recolzament logístic de VIATGES BAIXAS. El conductor i propietari del magnífic autocar, A. MANERO, que ha demostrat el que és fer arribar un vehicle tan gros als racons més difícils. Finalment, volem fer una especial referència a la persona que ha assumit la tasca de l'assessorament cultural, JAIME NUÑO GONZÁLEZ, director del Centro de Estudios del Románico de la Fundación de Santa María la Real d'Aguilar de Campó; el seu profund coneixement de l'art i de la història ha estat indiscutible però, sobretot, cal apreciar la seva gran capacitat de comunicació i les dots pedagògiques que ens han revelat nous aspectes de tot allò que hem vist aquests dies.

En tercer lloc, i no per ésser el tercer serà l'aspecte menys important, cal destacar que tots els viatgers hem vist la varietat i diversitat que pot arribar a presentar aquest art romànic que és el nostre objectiu i finalitat. A Sahagún els seus singulars temples eren fets amb murs de "totxo" (maó ceràmic) posat amb gran habilitat i ofici; a Benavente, de pedra calcària amb bona escultura; a Galícia, de pedra granítica formant grossos carreus que donen sensació de gran solidesa, i a Zamora, una diversitat de temples diferents que formen l'acompanyament de la seva gran catedral.

Tot aquest conjunt de circumstàncies, i altres qüestions no especificades, espero i desitjo que hagin servit a tots els viatgers per experi-

mentar unes emocions i unes sensacions inol·lidables que, unides als records de cadascú, ens faran una vegada més augmentar el nostre amor a les pedres medievals.

*Jaume
Moya i Plana*

*Santiago. Santa Maria de Tera.
Fotografia: Mercè Matas*

San Pedro de Rocas (Esgos). Fotografia: Mercè Matas

San Miguel de Celanova. Fotografia: Mercè Matas

Viatge d'estiu dels AARB. Juliol de 2007

ACTIVITATS

Sortida - Diumenge 23 de setembre

CAMPANARS DE TORRE DE LA COMARCA D'OSONA

Sortida

A les 9.00 h des de la pl Infants de Manresa, en autocar.

Tornada

A les 18.30 h aprox.

Cal portar

Si es vol, esmorzar. Es dinarà a restaurant.

Visitarem

- Santa Eugènia de Berga (visita i esmorzar col·lectiu, si us el porteu)
- Sant Vicenç d'Espinelves (visita a l'església i poble)
- Sant Sadurní d'Osormort (visita i intercanvi d'impressions)
- Sant Esteve de Tavèrnoles (primer, dinar, i després visita al campanar)

Inscripcions

Cal fer-la a Viatges Massanés de Manresa, a partir del dilluns 3 de setembre, i com a màxim fins al dissabte dia 15 de setembre.

Més informació

Jaume Moya i Mercè Matas
Telèfon: 687 80 65 85.

Sortida matinal - Diumenge 21 d'octubre

MONISTROL DE MONTSERRAT

Sortida

A les 9.00 h de la pl Infants de Manresa en vehicles particulars.

Seria convenient anar-hi amb el mínim de vehicles particulars possibles.

Inscripcions

Cal fer-ho només a efectes informatius, per e-mail: aarb@manresa.net, o bé al telèfon d'en Josep Llobet
Tel. 635 55 25 21 de 19 h a 21 h.

Visitarem

La Bestorre romànica, el Palau prioral (arquitectura gòtica civil), i el casc antic de Monistrol de Montserrat.

Curs - Dies 22, 23, 25 i 31 d'octubre

CURS DE CULTURA MEDIEVAL 2007

L'arquitectura religiosa abans del romànic.

Lloc

Auditori de Caixa Manresa, a la Plana de l'Om, 5, de Manresa.

Dies i hora

Conferències
Dies 22, 23, 25 i 31 d'octubre a les 20 h.

Sortida

Diumenge 18 de novembre de 2007, a les esglésies episcopals de Terrassa.

Més endavant rebreu informació complementària del Curs de Cultura Medieval.

Organitza Amics de l'Art Romànic del Bages (AARB), amb la col·laboració del Centre d'Estudis del Bages (CEB), Museu Comarcal de Manresa (MCM) i Caixa Manresa (CEM).

INFORMACIÓ D'INTERÈS PER A TOTS ELS SOCIS

Per tal de poder anar complementant la nostra base de dades de Socis, i a la vegada per poder rebre la nostra informació també per correu electrònic, convidria que qui tingui correu electrònic ens faci arribar les dades següents:

Nom i cognoms, telèfon, adreça de correu electrònic i número de D.N.I.

Podeu escriure el vostre missatge de correu electrònic a aarb@manresa.org, o bé a aarb@manresa.net

Així mateix us fem saber que ja funciona la nova pàgina web dels Amics de l'Art Romànic del Bages. Ens trobareu a l'adreça següent:

<http://webs.manresa.net/aarb/>

LA FOTO INCÒGNITA ?

**La resposta
del número anterior és**

**Santa Maria de Cornet
(Sallent)**

OBERTA A TOTHOM

AMICS
DE L'ART
ROMÀNIC
DEL BAGES

Els interessats en col·laborar amb la junta d'Amics de l'Art Romànic del Bages us podeu posar en contacte amb qualsevol de les persones de l'actual junta.

Born, 6 - Manresa
Tel. 93 875 39 00
Fax 93 875 16 55

manresa@viatgesmasanes.com

SARRIÓ e-mail: sarrio@sarrio.net
Saclosa, 21. MANRESA. Tel. 93 872 79 98

márquez

Muralla del Carme, 10-12 - 08240 Manresa
Tel. 93 872 26 44 - Fax 93 872 15 49
www.e-marquez.com

CITROËN
FUTURAUTO S.A.
CONCESSIONARI OFICIAL

Cra. de Vic s/n (Pujada Roja) - Manresa
Tel. 93 873 85 00
www.futurauto.citroen.es